मनसेति तुःअप्यर्थे समाधानंसमाधिंकारयेत्कुर्यादेवे स्वार्थेणिच् तदेवाह नेति निर्वेदःयोगोनसेत्स्यतीत्युपरमोयोगात् ॥ १६ ॥ सउपरमोनकर्तव्यः कालक्रमेणअवश्यंभावात्फलस्येतिसदृष्टांतमाह पांस्विति करीषंशुष्कगोमयचूर्णएतेशंराशयःजलेनसिक्तमात्राःसंतःपरिभावनंमूर्त्याद्याकारेणकल्पनंनयांतिनप्राप्नुवंति ॥ १७ ॥ बहुकालंजलेक्लिन्नाःसंतःचिक्कंगतांप्राप्यमूर्त्याद्याकारंग्रहीतुंशक्तास्तद्वच्चित्तं चिरकालयोगेहृदयमग्नंतत्त्वाकारंकर्तुंशक्यमित्याह किंचिदिति अल्पस्नेहादभावितमपिचिरकालस्नेहादात्संजातबहुलस्नेहंभावितुंशक्यमित्यर्थः ॥ १८ ॥ दार्ष्टांतिकेयोजयति एवमेवेति संपरिभावयेत्मूर्त्याद्याकारंनयेत् क्रमशश्चमूर्तेरेकैकावयवत्यागक्रमेणतमपिचित्तस्याकारंसंहरेत् अयंभावः यत्रयत्रालंबनेस्थिरीभूतंचित्तंभवतितंतमाकारंपरित्यज्यसोपानारोहक्रमेणोत्तरमाकारंप्रविशेत् सर्वाकारोपरमेनुप्रशमिष्यतिप्रशाम्यतिप्रकर्षेणशमंगच्छति निर्विकल्पंभवतीत्यर्थः तथाहिवितर्काद्विचारंगच्छेत्विचारादानंदमानंदादस्मितांततःकैवल्यमितिक्रमोयोगशास्त्रेप्रसिद्धः ॥ १९ ॥ स्वयमिति बुद्धिर्गृह्यते धीःमनःपंचेंद्रियगणंचध्यानपथेपूर्वोक्तेनित्याभ्यस्तेनयोगेनस्थाप्यप्रविलाप्यदग्धेंधनानलवत्स्वयमपिशाम्यति यथोक्तं येनत्यजसितंत्यजेति ब्रह्माकाराचेतोवृत्तिःकृतकरजोवत्वृत्त्यंतराणिशमयंतीस्वयमपिशा

मनसाक्लिश्यमानस्तुसमाधानंचकारयेत् ॥ ननिर्वेदंमुनिर्गच्छेत्कुर्यादेवात्मनोहितं ॥ १६ ॥ पांसुभस्मकरीषाणांयथावैराशयश्चिताः ॥ सहसावारिणासिक्तानयांतिपरिभावनं ॥ १७ ॥ किंचित्स्निग्धंयथाचस्याच्छुष्कचूर्णमभावितं ॥ क्रमशस्तुशनैर्गच्छेत्सर्वंतत्परिभावनं ॥ १८ ॥ एवमेवेंद्रियग्रामंशनैःसंपरिभावयेत् ॥ संहरेत्क्रमशश्चैवससम्यक्प्रशमिष्यति ॥ १९ ॥ स्वयमेवमनश्चैवंपंचवर्गंचभारत ॥ पूर्वंध्यानपथेस्थाप्यनित्ययोगेनशाम्यति ॥ २० ॥ नतत्पुरुषकारेणनचदैवेनकेनचित् ॥ सुखमेष्यतितत्तस्ययदेवंसंयतात्मनः ॥ २१ ॥ सुखेनतेनसंयुक्तोरंस्यतेध्यानकर्मणि ॥ गच्छंतियोगिनोह्येवंनिर्वाणंतन्निरामयं ॥ ॥ २२ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांति० मोक्ष० ध्यानयोगकथनेपंचनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

युधिष्ठिरउवाच चातुराश्रम्यमुक्तंतेराजधर्मास्तथैवच ॥ नानाश्रयाश्चबहवइतिहासाःपृथग्विधाः ॥ १ ॥

म्यतीत्यर्थः ॥ २० ॥ नतदिति ऐहिकात्परमसुखात्सर्वांगसंपन्नात्सार्वभौमपदात्आमुष्मिकात्हिरण्यगर्भपदाद्वानतत्प्राप्यंयत्संयतात्मनोनिरुद्धचित्तस्ययोगिनोभवति तथाचश्रुतिः समाधिनिर्धूतमलस्यचेतसोनिवेशितस्यात्मनियत्सुखंभवेत् नशक्यतेवर्णयितुंगिरातदास्वयंतदंतःकरणेनगृह्यतइति ॥ २१ ॥ रंस्यतेतद्रुचिज्ञः स्वयमेवतत्ररतिंप्राप्स्यति नतत्प्राप्तौहठापेक्षेत्यर्थः निर्वाणंकैवल्यं निरामयंनिर्द्वंद्वं ॥ २२ ॥ इतिशां० मो० नै० भा० पंचनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९५ ॥ ॥ ७ ॥ तत्रपूर्वंतत्राध्ययनसंश्लिष्टमेकाग्रंधारयेन्मनइत्येकांतेजप्यसहितंमनएकाग्रंकृत्वानिरुंध्यादित्युक्तं तत्रजपस्यश्रेष्ठत्वंविज्ञायतद्विधिफलादिकंश्रुतानुवादपूर्वकंपृच्छति चातुराश्रम्येति चतुर्णामाश्रमाणांहितंचातुराश्रम्यं तेतवउक्तंवचनंश्रुतमित्युत्तरश्लोकाद्विपरिणामेनापकृष्यते तेइतिसंबंधे षष्ठीनकर्तृषष्ठी येननलोकाव्ययनिष्ठेतिप्रतिषेधप्रसक्तिःस्यात् इतिहासाःपुरावृत्तानि ॥ १ ॥

Digitized by Google